

*Politolog, publicista a překladatel Alexander Tomský (*1947) se kriticky zabývá otázkami spojenými s projektem společné Evropy. Působí jako editor společenskovední a politické literatury (v londýnském exilu vydával významnou edici Rozmluvy). Následující text je přepracovanou a rozšířenou verzí rozhovoru, který byl původně uveřejněn na internetu.*

Red.: Ve svých politických komentářích se netajíte kritickým postojem k projektu sjednocené Evropy. O jaké argumenty svůj euroskepticismus opíráte?

Tomský: Snahu politicky sjednotit Evropu pokládám za imperiální omyl a impéria nevznikají dobrovolně. Byrokratické násilí a korupce, které nadnárodní a nekontrolovatelná byrokracie vytváří, narážejí už dnes v Evropě na značný odpor. Tradice nezávislých států (řecké polis) je mnohem starší než vznik států národních a z jejich soupeření, konkurence a vnitřní inovace Evropa (Occident) také vznikla. Absence evropského politického národa znemožňuje politickou kontrolu nadnárodního státu, a proto takový národ nemůže v rámci evropské politické tradice ani vzniknout. V globalizujícím se světě bude pravděpodobně solidarita a spolupráce v rámci stejné civilizace Západu (v Evropě hranice z roku 1054, jinde anglosaské země) sílit, leč civilizace a dominium politicum není totéž. Navíc evropské integrační snahy vznikly z bídy a strachu po válce a dnes už jsou evidentně v rozkladu. Jedinou atraktivní myšlenkou Evropské unie byl společný ekonomický prostor (EHS) a snaha pomoci chudším státům. Původně totiž převažoval více ekonomický liberální model, a teprve dominantní účastí socialistů koncem šedesátých let převládl model sociální, takže dnes evropská integrace znamená stále větší a větší zásahy byrokracie do ekonomiky. Dokonce i politická spolupráce (neplést s integrací), zvláště ve vztahu k zahraničí (USA, Izrael, Rusko), naráží na stále větší neshody.

Red.: Co podle vás tvoří základ evropské civilizace, a je Turecko s Evropou slučitelné, či nikoliv?

Tomský: Je to prosté. Evropa oddělila světskou vládu od vlády duchovní (neplést s autoritou a vlivem církve), a tím objevila svobodu občana a legitimitu politické vlády, která ji dovedla až k demokracii. Západní státy jsou jakési právnické osoby, korporace, vyjadřují víceméně vůli a loajalitu svých občanů. Nezápadní tradice toto nezná, přestože takový vývoj v Japonsku či Indii dnes existuje. Šintoismus a hinduismus jsou však poměrně slabé a nejsou náboženstvím knihy, jsou více životním stylem. Turecko také prochází tímto vývojem, kemalistická politická elita se o rozdělení státu a církve snaží už více než osmdesát let, a poměrně úspěšně. Problém je však v islámu, k němuž se hlásí většina tureckých občanů. Islám totiž dualismus politiky a náboženství neuznává, stačí větší krize, aby se nelegitimní režim zhroutil. Takových krizí zažilo Turecko v minulosti několik, ale zatím vždy sekularizovanou elitu zachránila turecká armáda. Paradoxně takový zásah unijní politika zcela nelogicky vylučuje. Pravděpodobnost takového konfliktu je o to větší, že dnes islám prochází značnou renesancí a islamistické státy (Saúdská Arábie, Irán a Súdán) politický islám exportují. Turecko je v Evropě nejlidnatější země a jako politický aktér by Evropskou unii nepochybně zatáhlo nejen do konfliktu na Kavkaze, ale i do sporů islámského světa, protože je jeho kulturní a částečně i etnickou součástí. Turecko je dnes jakýmsi „nárazníkovým státem“, v Evropské unii by tomu

tak nebylo, nárazníkem by se stala celá Evropa. Čili zásadním argumentem proti členství Turecka v Evropské unii je ona hranice „střetu civilizací“, která nemusí být nutně krvavá, musí být však oddělená. Přívrženci tureckého členství argumentují, že právě úspěšná integrace Turecka do Evropy (rozuměj pokračující sekularizace turecké politické vlády) tuto hranici posune dál a bude pro islámský svět příkladem hodným následování. Takový předpoklad má hned tři háčky. Odkud se bere takový optimismus v době náboženské renesance islámu, o historických návycích nemluvě, vždyť ani státy dávné Byzance (césaropapismus) a pravoslaví nejsou do západní Evropy snadno integrovatelné. A kde vlastně leží pomyslná hranice Evropy, není-li civilizační? Čím dnes může stárnoucí, stagnující Evropa lákat nové členy, nemá-li peníze ani na svou nešťastnou zemědělskou a regionální politiku? Neblamuje dnes turecká vláda sebe a své obyvatelstvo vidinou evropského blahobytu? Je vůbec pravděpodobné, že by obyvatelstvo států s historickou pamětí válek s Turky a turecké nadvlády (Rakousko, Chorvatsko, Polsko, Slovensko, Řecko a další) v referendu vstup Turecka do Evropy odsouhlasilo? Neblamují se zde na oplátku zase naši eurokraté, zvyklí už na to, že se lidová hlasování dají vždy zvrátit? Nevystavují nás všechny nebezpečí zbytečného konfliktu, řekneme-li po deseti letech takzvaných vstupních rozhovorů Turecku ne? Historická nevzdělanost evropských politiků a jejich víra v socinženýrství mi připadají přímo děsivé.

Red.: Ohrožuje integritu Evropy fenomén přistěhovalců z Turecka a z jiných zemí?

Tomský: To je samozřejmě veliký problém. Turečtí přistěhovalci, podobně jako přistěhovalci z jiných částí islámského světa, vytvářejí v Evropě nekompatibilní, sektářská ghettá. Velmi špatně se integrují do onoho dominium politicum, které je teritoriálním, historickým společenstvím zvláštního typu. Západní politická loajalita občana vůči svému státu totiž není dána ani rodinou, ani klanem, ani náboženskou vazbou, jak je tomu jinde. Jak si má potom obyčejný nevzdělaný mohamedán vytvořit citový a intelektuální vztah ke své hostitelské zemi, zvláště cítí-li se nábožensky nadřazen vůči západní „bezuzdné“ společnosti?

Red.: Religionisté považují judaismus, křesťanství a islám za abrahamovská náboženství vyrůstající z jednoho kořene, a z toho usuzují, že zmodernizovanou verzi islámu by bylo možné integrovat do liberálního světa - co si o tom myslíte?

Tomský: Není to pravda. V islámu není dualismu typu „odevzdej císaři, co jeho jest“ ani „mé království není z tohoto světa“ jako v křesťanství. Islám převzal teokratickou podobu ze špatně pochopeného judaismu (tóra se nemůže stát státním náboženstvím). Židé nekamenují nevěrné ženy, ostatně ani většina mohamedánů tak nemůže činit (přestože by někteří jistě chtěli), neboť islám je většinou vytlačen z politické sféry. Vždyť existují jen tři islamistické režimy na světě, je to však často krvavá záležitost jako v Alžíru. Směs nacionalismu, odporu vůči „požívačné“ a „bezuzdné“ západní civilizaci a islámské zbožnosti skutečně vytváří třaskavinu a krvavou hranici nejen mezi islámským světem a těmi ostatními, ale především uvnitř samotného islámského světa. Islám je bojovným náboženstvím, které nemá žádnou moderní (reformovanou) podobu. Je pouze principiální a zbožný, a podobně jako kdysi husité trpí zkažeností světa, proto by chtěl boží zákony Koránu učinit zákony civilního života, zákony státu. Nekompromisně trestá člověka za jeho nedokonalost. Nezná politiku. Možná k reformě

jednou dojde, je to však jistě dlouhodobá záležitost a nevíme, zda se to podaří. Může to dopadnout i obráceně, už teď je mohamedánů miliarda a přibývají geometrickou křivkou, a nejen díky porodnosti. Je to nejúspěšnější náboženství světa.

Red.: Co může Západ tváří v tvář islámskému problému dělat, znáte nějaké řešení?

Tomský: Tady není co řešit, nemáte-li na mysli omezení či zákaz imigrace muslimů. To je jistě na místě. Proti islámu v Evropě však nelze bojovat jinak než zdůrazňováním evropských hodnot. Je-li však jedinou hodnotou svoboda a je-li naše západní kultura stále oslabována a křesťanství i tradiční morálka neustále napadány, tak nemáme šanci. Zdá se, že přeceňování svobody a lidských práv, která jsou často zaměňována za požadavky vůči státu, vede k rozpadu společnosti. Pěkně to kdysi vyjádřil prezident J. F. Kennedy: *„Svoboda bez vzdělání a morálky je tragédií, vzdělání bez svobody je nanic“*. Dnešní otázka ovšem zní, co to je ono předpokládané osvícenské vzdělání. Nebude-li Evropa tradiční, konzervativní a normativní, nebude vůbec. Již teď vymírá.

Red.: V současnosti se Evropou šíří nálada „islámského nebezpečí“. Kde podle vás končí oprávněná kritika některých nábožensky motivovaných projevů násilí, a kde začíná islamofobie?

Tomský: Za kritikou a nechutí vůči cizincům z islámských zemí se může skrývat strach, někdy oprávněný, někdy neoprávněný, ne vždycky však hloupý. Je zcela jisté, že dalších pět milionů Arabů by Francii rozvrátilo, stejně jako dalších pět milionů Turků by rozvrátilo Německo. Z historie víme, že existuje jakýsi koeficient absorpce: při určitém počtu cizinců tradiční domácí společnost zaniká. Takový pomalý příliv Anglosasů zničil římskou a keltskou Anglii. Už dnes můžeme děkovat Bohu, že islámští přistěhovalci nevytvořili v Evropě islamistické strany. Jaký ohromný politický vliv by mohli mít v dnešním tak častém „pravolevém“ patu si ani nedokážeme představit. Pokud jde o kritiku určitého náboženství, s tím je trochu problém. Nesmí být osobní. Můj profesor učil, že náboženství, národnost a rasu urážet nesmíme. A přesto považoval islám za sektářský. V kritice náboženství musíme být opravdu na vysoké úrovni. Musíme vysvětlit, co je pro nás nepřijatelné či diskutabilní, proč a z hlediska jakých hodnot to jako nepřijatelné vnímáme. Zároveň bychom jedním dechem měli uznat ctnosti i neuvěřitelnou zbožnost islámu. Tvrdit však, jak to implikuje Korán, že žena nemá duši, je bohapustá pověra.

Rozhovor vyšel v Revue Prostor č. 69-70/2006